

Plantrykk - litografi

Forfatter: Nina Krag<nina@enternett.no>

Som nevnt i de to første artiklene om originaltrykk deler vi de grafiske teknikkene inn i tre hovedbegreper: Høytrykk, dyptrykk og plantrykk.

Høytrykk og dyptrykk har en trykkplate som er utformet som et relieff. Mens man i høytrykk påfører farge på de høyere deler av platen, blir fargen lagt i fordypningene i platen i dyptrykk.

I plantrykk er det ikke nivåforskjell i trykkplaten, men man utnytter det fenomen at vann og fett ikke blander seg med hverandre.

Lær mer om originalgrafikk

Litografiets kjernepunkt bygger på at vann og fett frastøter hverandre. Kunstneren tegner på steinen med en fettholdig stift eller tusj og kan dermed få fram virkninger som i kritt-tegning, pennetegning, laving eller kombinasjoner av disse teknikkene. Når steinen er ferdig tegnet og etset, fuktes den med en våt svamp. Vannet støtes bort fra de fete partiene, mens resten av overflaten blir våt. Den fettholdige trykkfargen blir valset inn i steinen, dvs. i de fettholdige partiene. Da vann og fett støter hverandre bort, legger ikke trykkfargen seg på de fuktige stedene på steinen, men bare der det har vært tegnet. Presses et papirark mot overflaten vil man få et avtrykk på papiret tilsvarende bildet som var tegnet på steinens overflate. Trykket blir speilvendt. Overføringen av farge fra stein til papir må skje under stort press. I likhet med dyptrykk må bildet trykkes i en spesiell presse. Steinen må fuktes med våt svamp og vales inn med farge for hvert trykk.

Kvaliteten på litografiene blir vanligvis ikke forringet ved mange trykk, så teknikken er derfor egnet til å trykke store opplag. I likhet med grafiske blad laget i andre teknikker skal også litografier merkes med teknikk, størrelse på opplag, nummerering og kunstnerens signatur. Men hvordan kan et utrent øye se om en litografi er et originaltrykk, en reproduksjon eller f.eks. en tegning? Dersom litopapiret er porøst vil en se at papiret i selve trykkflaten er glattere enn utenfor som et resultat av det større presset som påføres papiret i selve trykkeprosessen.

Ved fargelitografi brukes en stein for hver farge. Trykker man fargene over hverandre kan antall plater reduseres atskillig i forhold til antall fargetoner i trykket. Man får fram blandingsfarger som grønt når blått blir trykket over gult osv. Vi forbinder ofte litografi med flerfarget trykk. Men, teknikken gir også muligheter til å få fram et rikt valørregister i sort/hvitt trykk: Overganger fra det saftigste svarte, det sarteste grå og til det skinnende hvite. Edward Munchs "Syk pike" er et godt eksempel på dette.

Henri de Toulouse-Lautrec

Sort/hvitt litografiteknikken ble oppfunnet i Tyskland for ca. 200 år siden. Det var imidlertid i Frankrike fargelitografiet først kom til sin rett som kunstnerisk uttrykksform gjennom plakatkunsten. I Paris i 1890-årene benyttet maleren, grafikeren og tegneren Henri de Toulouse-Lautrec, denne teknikken til å mangfoldiggjøre sin kunst. Tusj pennens markante streker, penselens flytende strøk og stiftens kornete struktur sammen med transparente trykkfarger ga ham maleriske og tegneriske muligheter til å utnytte fargelitografiets rike register av stofflighetsvirkninger.

Grafisk verksted

Foreningen Norske Grafikere ble dannet i 1919. Inntil 1972 var det bare i Oslo man kunne trykke litografi, men så begynte ivrige grafikere i Rogaland å samle utstyr for å bygge opp et grafisk verksted i Stavanger. I 1981 ble Grafisk Verksted i Nedre Dalgate startet av Bildende Kunstneres Forening Rogaland (BKFR). Hensikten var å gi yrkesaktive kunstnere mulighet til å fullføre oppdrag av bestillingsverk og opplagstrykking, gi opplæringstilbud til studenter i grafiske teknikker og stimulere til et fruktbart fagmiljø for kunstnere.

[lautrec](#)